

SCI-CONF.COM.UA

**SCIENCE AND TECHNOLOGY:
PROBLEMS, PROSPECTS
AND INNOVATIONS**

**PROCEEDINGS OF VII INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
APRIL 13-15, 2023**

**OSAKA
2023**

SCIENCE AND TECHNOLOGY: PROBLEMS, PROSPECTS AND INNOVATIONS

Proceedings of VII International Scientific and Practical Conference

Osaka, Japan

13-15 April 2023

Osaka, Japan

2023

UDC 001.1

The 7th International scientific and practical conference “Science and technology: problems, prospects and innovations” (April 13-15, 2023) CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2023. 498 p.

ISBN 978-4-9783419-1-4

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Science and technology: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 7th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/vii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-technology-problems-prospects-and-innovations-13-15-04-2023-osaka-yaponiya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: osaka@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2023 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2023 CPN Publishing Group ®

©2023 Authors of the articles

ARCHITECTURE

38. *Тюрікова О. М., Недошитко О. М., Бакун А.* 210
НАПРЯМКИ ФОРМОУТВОРЕННЯ В АРХІТЕКТУРНО-
ДИЗАЙНЕРСЬКОМУ ПРОЕКТУВАННІ СУЧАСНОГО ЕТНО-
СЕРЕДОВИЩА

ASTRONOMY

39. *Vidmachenko A. P.* 217
COORDINATES AND NAMES OF SURFACE DETAILS ON MARS

PEDAGOGICAL SCIENCES

40. *Breslavska H.* 227
PEDAGOGICAL DESIGN AS A DIRECTION OF EXTRA-AUDIT
WORK
41. *Ryzhkova S., Sarychev O.* 241
VISUAL AND AUDITORY LEARNING STYLES IN ENGLISH
TEACHING
42. *Базиляк Н. О.* 245
ДЕРЖАВНА ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНО-ВЛАДНИХ ВІДНОСИН:
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ІТАЛІЇ
43. *Гарбар С. В., Вознюк М. Ю.* 250
МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНІ ЗАСОБИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
44. *Задоріна О. М., Задорін В. В.* 258
ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ
ТА ІКТ ПРИ НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ
45. *Кравчук О., Криськів М.* 266
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ
ПРАВОПИСНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
46. *Перебейнос В. Б., Пакулин С. Л., Феклистова И. С.,
Пакулина А. С.* 275
ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ И УЛУЧШЕНИЕ
РЕЗУЛЬТАТИВНОСТИ СОРЕВНОВАТЕЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БОЕВЫХ САМБИСТОВ
47. *Пристайко Х., Криськів М.* 286
РОБОТА НАД ПУНКТУАЦІЄЮ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛІВ
ПРОГРАМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
48. *Романюк В. Л., Гладка І. А., Гончарова Т. В.* 295
ДИСКУСІЯ ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ ІНТЕРАКТИВНОГО
НАВЧАННЯ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

**РОБОТА НАД ПУНКТУАЦІЄЮ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛІВ
ПРОГРАМИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Пристайко Христина,

магістрантка

факультету філології та журналістики

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

Криськів Мирослава,

кандидат педагогічних наук, викладач

кафедри української мови і методики її навчання

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

Анотація. У статті запропоновано методику роботи над пунктуацією під час вивчення розділів програми з української мови у 5 та 7-9 класах загальноосвітньої школи; з'ясовано основи пунктуації, функції розділових знаків. Подано систему вправ для засвоєння знань, умінь і навичок з пунктуації.

Ключові слова: синтаксис, пунктуація, розділові знаки, речення, діалог, звертання, пряма мова, інтонація.

Українська мова – це мова українського народу, яка створена ним впродовж багатьох століть і є багатою, мелодійною, довершеною, гідною того, щоб нею пишались. Рідна мова єднає сучасні покоління з попередніми і наступними в єдине нерозривне ціле. Оволодівши державною мовою, молода людина, вступаючи у самостійне життя, одержує й гарантію можливості повноцінно реалізувати свої права і свободи в межах України на всіх державних посадах, реалізувати свої здібності в культурно-освітніх сферах. Вона матиме доступ до джерел української духовності, культури, науки, мистецтва, розвиватиме свою особистість відповідно до суспільних запитів і соціальної ролі.

Для шкільного курсу характерне зростання його теоретичного рівня. Тому всі розділи, які вивчаються у школі, мають єдине спрямування. Кожна проблема навчання української мови розглядається через призму загальноосвітніх, виховних і практичних завдань, одночасно враховуються досягнення педагогічної психології у формуванні в учнів понять, умінь і навичок. Українська мова вивчається за розділами, які є дуже важливими. Тому перед вчителем стоїть важливе завдання – навчити дітей добре володіти українською мовою застосовувати її на практиці.

У шкільний курс вивчення української мови введено і розділ «Синтаксис і пунктуація». Пунктуація – це система розділових знаків у мові і розділ мовознавчої науки про використання їх. Опрацювання цієї теми займає особливе місце в шкільному курсі рідної мови., зумовлено це роллю мови як засобу формування думки, а також спілкування між людьми. З цього випливає необхідність якнайтіснішого зв'язку між вивченням пунктуації і опрацюванням матеріалу інших розділів програми.

Учні починають ґрунтовно опрацьовувати правила пунктуації, вивчаючи синтаксис у 8 класі. До цього часу вони обходяться елементарними відомостями із синтаксису, засвоєними в молодших класах і в 5 класі, та принагідними поясненнями вчителя щодо вживання розділових знаків під час вивчення фонетики, лексики і морфології. Через те школярі у письмових роботах допускають багато пунктуаційних помилок. До того ж спрацьовує звичка не дбати про розділові знаки, тим більше, що в молодших класах вчителі при диктуванні підказують розділові знаки, з якими діти ще не ознайомилися, або не враховують помилки (зокрема, в творчих роботах) при оцінюванні.

Щоб запобігти пунктуаційним помилками у письмових роботах учнів, учитель на початку навчального року проводить вступну бесіду про важливість розділових знаків, звертає увагу шестикласників на те, що наявність чи відсутність розділового знака може змінювати зміст речення.

Для переконливості можна записати на дошці невеликий текст, пропустивши розділові знаки в ньому: *«Закарпаття! Я тобі дарую пісню цю,*

що в душі вирус. Хай вона не в'яне, не вмирає, краю мій ти, виноградний краю!»
(В. Сосюра).

Діти переконуються, що без розділових знаків прочитати і зрозуміти текст важко. На цьому ж уроці повторюється поняття пунктограма. Під час вивчення морфології, як правило, не використовують великі речення складно синтаксичної конструкції. Однак не можна обмежувати завдання простими реченнями, в яких немає розділових знаків. Учні повинні постійно повторювати вивчене про правила пунктуації. Слід урахувати й те, що діти зустрічаються з складними випадками пунктуації, читаючи художні твори. Завдання вчителя - поглиблювати знання пунктуаційних правил ще до семантичного вивчення синтаксису.

У роботі над пунктуацією під час вивчення тем з морфології зосереджується увага на випадках вживання розділових знаків, які найчастіше трапляються у мовній практиці учнів 6-7 класів приділяють пунктуації багато уваги. Однак потрібна ще додаткова робота вчителя над пунктуаційними правилами. Зупинимось на деяких видах роботи з формування пунктуаційних навичок, які можна використовувати під час вивчення морфології. У молодших класах та в 5 класі учні опрацьовували види речень за метою висловлювання, ознайомилися з розділовими знаками, що ставляться в кінці цих речень. Однак практика показує, що в них ще недостатньо сформовані навички вживання знака питання і знака оклику. Під час вивчення займенника у 6 класі можна ґрунтовно повторити вживання знака питання у кінці питальних речень. Опрацьовуючи тему "Питальні і відносні займенники", слід наголосити, що питальні займенники завжди використовуються у питальних реченнях, що особлива інтонація таких речень на письмі позначається знаком питання. Пропонуємо учням записати речення з питальними займенниками.

Що місяцю зіроньки кажуть ясенькі?

Що шепчуть квітки уночі над рікою?

Що бачить у сні став глибокий, таємний?

Кому усміхаються рожі червоні? (Леся Українка).

Аналізуючи питальні займенники, шестикласники пояснюють, чому в кінці речень ставиться знак питання. Питальні речення можна використовувати також під час вивчення прислівника й частки у 7 класі.

На дошці заздалегідь записується текст:

Скажи мені, тату, про завтрашнє свято.

Як ми святкуємо День птахів?

І як ви зустрічаєте птахів?

Увага шестикласників зосереджується на реченнях із прислівником *як*, на характері інтонування їх, на виборі пунктограми в кінці кожного з таких речень. Учні пригадують інші прислівники, що вимовляються з питальною інтонацією (де? коли? куди? звідки?), складають з ними речення.

Модальні питальні частки вживаються тільки у питальних реченнях. Коли семикласники не засвоять, вони читатимуть такі речення з питальною інтонацією і ставитимуть у їх кінці знак питання.

Невже тобі неволя не обридла

Хіба не нам потрібна воля? (М. Рильський)

Вивчаючи наказовий спосіб дієслова у 6 класі, враховуємо, що наказові форми нерідко виступають у спонукальних реченнях, які часто бувають окличними. Для аналізу записуємо речення:

Так, щоб себе продовжити у пісні, люби свій край, поете, о, люби!

Будуйте життя своє правильно! (П. Тичина)

Діти визначають спосіб, особу й число дієслова і принагідно пояснюють, чому в кінці речення ставиться знак оклику. Про потребу ставити знак оклику в кінці окличних речень можна нагадати семикласникам і під час вивчення часток.

Як же тут гарно, як же тут тихо, в таку годину забудеш лихо!

(Леся Українка).

У 7 класі доцільно повторити вивчене про звертання і розділові знаки при ньому під час опрацювання відмінків іменників, зокрема кличної форми. Крім вправ підручника, варто використати речення з непоширеними і поширеними

звертаннями, вираженими кличною формою іменників.

*Мужай, прекрасна наша мово,
Серед прекрасних братніх мов!* (М. Рильських)

Аналізуючи іменники, які стоять у кличній формі, учні з допомогою вчителя згадують, що ці слова виступають звертаннями, що звертання завжди виділяються комами. Якщо ж вони стоять на початку речення і вимовляються з виразною окличною інтонацією, то після них ставиться знак оклику:

Вітчизно! За тебе ми йшли у бої, ми в бурях звільняли далекі краї!
(В. Сосюра).

Після цього учні складають кілька речень з іменниками у кличній формі і пояснюють розділові знаки. Щоб учні глибше усвідомили особливості кличної форми, зокрема вживання її лише в однині, іменники-звертання пропонуємо поставити у множині (*Вітаю, вітаю вас, юні друзі.* (О. Іваненко)). Школярі роблять висновок, що у множині функцію кличної омоформи виконує називний відмінок:

Любіть свою Вітчизну, діти! (М. Рильський)

Оскільки звертання часто вживається в листах, доцільно учням дати завдання написати вдома листа (товаришеві, братові, матері).

Під час вивчення кличної омоформи можна повторити також розділові знаки при діалозі. У 5 класі учні засвоїли поняття про діалог, часто зустрічаються з ним у художній літературі, однак розділових знаків, як правило, ставити не вміють. Тому для тренувальних вправ доцільно давати діалоги, в яких є клична омоформа іменників.

Записуючи діалог, п'ятикласники з допомогою вчителя розставляють розділові знаки і пояснюють правила вживання їх, наприклад:

– *Розкажіть, журавлі, як на дальній землі зимували.*

– *Ми в казкових гаях все по рідних краях сумували.* (П. Воронько)

Удома п'ятикласникам варто записати з підручника української літератури два-три діалоги, коли іменники у кличній формі (наприклад: з повісті С. Васильченка «Дитинство Шевченка»). На наступному уроці учні

читають виписані діалоги, пояснюють розділові знаки при звертанні у кінці речення, а також вживання тире при репліках.

У 7 класі учні опрацьовують розділові знаки при дієприкметникових і дієприслівникових зворотах. Особливої уваги потребують речення, де дієприслівниковий зворот стоїть після сполучника і, що з'єднує два однорідні присудки. В усному мовленні, як правило, перед сполучником і робиться пауза, внаслідок чого діти здебільшого ставлять кому перед ним, забуваючи, що треба виділити саме дієприслівниковий зворот. Пропонуємо текст для тренувальних вправ на відокремлення дієприслівникових зворотів у реченнях:

Ми виходимо із куреня і, зіщулившись від ранкової свіжості, починаємо поратися біля багаття. Крикливо стрекочучи, кедрівка метушиться біля нас, майже на льоту хапаючи шматочки сиру та ковбаси.

Пополудні, коли над галявиною здіймається пекучий димок, вона знову прилітає і, з апетитом пообідавши, дотемна залишається з нами. (З журналу)

На закріплення матеріалу про дієприкметниковий та дієприслівниковий звороти можна провести пояснювальний диктант.

Пізніше, ніж завжди, прилетіли лелеки. Богдан виглядав їх уже цілий тиждень, по кілька разів на день питав у діда: "І коли вони вже прилетять?", не догадуючись, що й старенькому теж не терпиться побачити їх. Обидва наївно вірили, що для того, хто побачить першого лелеку в польоті, весь рік буде щасливий. І зранку пильно дивлялись у небо, а лелек усе не було. Та одного дня Богдан дочекався. (І. Драч)

Доцільно звернути увагу дітей також на тире, що ставиться між підметом і присудком, вираженим іменником.

У 6 класі під час опрацювання іменника можна поглибити знання про тире, що ставиться між підметом і присудком, вираженим іменником. Нагадуємо учням, що іменник, який виступає переважно підметом і додатком, може бути і присудком. У таких випадках між іменником- підметом і іменником-присудком ставиться тире: *Краса душі, краса любові - найвища на землі краса.*

Для закріплення пропонуємо самостійно скласти кілька аналогічних речень. А далі учні записують речення: *Ніч - мов криниця без дна. Вода - як скло* – і визначають у них синтаксичну роль іменників, характеризують вивчені граматичні категорії їх, умотивовують уживання тире між підметом і присудком.

Під час вивчення дієслова у 6 класі учні теж повторюють розділові знаки при однорідних членах речення. З цією метою можна використати текст:

Мені захотілось стрибати, співати і танцювати відраді. Сергій у наймах все робив: косив, молотив, жав, орав, сіяв.

Увага акцентується не тільки на дієсловах, а й на іменниках, прикметниках, визначається синтаксична роль їх тощо.

На уроках вивчення частин мови є можливість повторити правила пунктуації в складному реченні.

Опрацьовуючи в 6 класі займенник, а у 7 класі сполучник, слід звернути увагу учнів на те, що у складному реченні роль сполучних слів виконують відносні займенники *хто, що, який, чий, котрий, скільки*. Вони завжди поєднують дві його частини, між якими ставиться кома, наприклад:

У пошані той у нас, хто працює вміло.

Героєм може стати тільки той, хто свідомо здійснює сміливий вчинок.

Засвоєнню правил пунктуації сприятимуть завдання із синтаксису, які вчитель ставитиме при написанні навчальних і контрольних диктантів з додатковим завданням. Звичайно, робота над пунктуацією у курсі морфології - не самоціль, її варто проводити принагідно, і це багато дасть для піднесення рівня пунктуаційної грамотності. Знаки пунктуації відіграють велику роль у писемному мовленні, і ними не можна нехтувати.

Навчальні диктанти – коментований, попереджувальний, пояснювальний, диктант-переклад, «перевіряю себе» – як види тренувальних вправ, що традиційно застосовуються в школі, дуже корисні для зміцнення пунктуаційних навичок учнів. Слід погодитися також з тими методистами, які рекомендують для закріплення знань і навичок з пунктуації проводити

вибірковий диктант [2].

Значне місце у роботі над засвоєнням пунктуації мають посісти **диктанти з творчим завданням**, які мають декілька різновидів. Це може бути розширення тексту звертаннями, вставними словами, словосполученнями чи реченнями, відокремленими членами. Так, у 8 класі вивчаючи відокремлені члени речення, вчитель диктує речення і пропонує розширити їх відокремленими членами речення і поставити розділові знаки.

Графічний диктант передбачає тільки схематичний запис речень і показ розстановки розділових знаків. Написання такого диктанту закріплює вживання розділових знаків у складносурядних реченнях. Учитель диктує речення, учні кожен частину складної конструкції передають графічно, а записують тільки сполучники, перед якими ставиться чи не ставиться розділовий знак, та спільний другорядний член для обох частин складносурядного речення.

Перекази і твори, як вид пунктуаційних прав сприяють виробленню, зміцненню пунктуаційних навичок. Адже учням доводиться користуватися синтаксичними конструкціями, розставляти розділові знаки. Самостійне письмо особливо активно сприяє закріпленню пунктуаційних навичок. Крім того, перекази і твори можуть ускладнюватися різноманітними пунктуаційними завданнями: скласти план, написати переказ за поданим текстом і узагальнити за текстом правила вживання коми, тире та розділових знаків при прямій мові.

Отже, пунктуацію не можна вивчити тільки шляхом запам'ятовування правил, бо часто вживання розділових знаків залежить від стилю мовлення, особливого забарвлення думок, переданих письмово. Інколи для того, щоб правильно поставити розділовий знак, необхідно точно зрозуміти не тільки окреме речення, а й увесь текст. Тому вивчення пунктуації повинно пов'язуватись не тільки з граматиною, а зі стилістикою, з аналізом мови окремих письменників.

Таким чином, методика розділових знаків передбачає глибоке розуміння значення і основ пунктуації, урахування загальнодидактичних і методичних принципів навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гололобова Н. М. Синтаксис і пунктуація. Двоскладне просте речення : тестові завдання з теми : 8 клас. *Вивчаємо українську мову та літературу*. 2015. № 7/8. С. 46–50.
2. Голуб Н. Робота з текстами на уроках української мови у процесі вивчення синтаксису й пунктуації у 8–9 класах. *Українська мова і література в школі*. 2017. № 1. С. 2–8.
3. Єремейчук Н. Вивчення синтаксису та пунктуації на матеріалі текстів із народознавства : [матеріали до уроку української мови : 8-й клас]. *Українська мова та література*. 2014. № 7. С. 30–33.
4. Сегін Л. Українська пунктуація: здобутки проблеми, перспективи. *Українська мова*. 2018. № 3. С. 80–91.